

Religioon tüütab lõpuks ära

Andrus Kivirähk "Mees, kes teadis ussisõnu"

Kirjastus Eesti Keele Sihtasutus, 2007

Andrus Kivirähki "Mees, kes teadis ussisõnu" on raamat, mis lõi laineid. 2007. aastal oli teos EKLi top 100-st 1. kohal ning 2008. aastal 17. kohal. Romaan oli 17. augustil 1970. aastal Tallinnas sündinud kirjaniku, näitekirjaniku, följetonisti, prosaisti ja lastekirjaniku mitmekümnes raamat. Seda on tõlgitud nii läti, tšehhi kui ka prantsuse keelde.

Romaan räägib ühest poisist, kes elab metsas oma ema, õe ja teiste metsalistega. Ajapikku mets tühjeneb inimestest, kuna tahetakse minna küladesse, kus elu on palju põnevam. See olukord on sarnane tänapäeval juhtuvale, kus inimesed kolivad küladest linnadesse, sest seal saab paremini tööd rügada. Metsast kolimise käigus unustatakse ussisõnad, mille abil saavad inimesed suhelda ussidega ja mingil määral kontrollida teisi metsloomi. Too poiss aga, nimega Leemet, oli ema ja õega külas juba elanud. Pärast isa surma ja seda ema armukesest karu käppade läbi, kolisid nad tagasi metsa, kus tõsiselt haldjausku hiietark ja üks pere võisid neid halvasti vastu ja kohtlesid neid kui reetureid. Ema vend Vootele aga toetas ning kaitses neid nii, kuidas sai. Ta ütles Leemetile ka ilusad laused: „Ebameeldivad asjad on nagu vihm: kunagi nad meile kaela tulevad, aga sellepärast pole mõtet muretseda seni, kuni päike paistab. Ja üldse, ka vihma eest saab varju minna, ning paljud asjad, mis kaugelt tunduvad koledalt, pole lähedalt vaadates üldsegi nii hirmsad.” Nii see aga ongi: inimesed muretsevad liiga palju mõne väikese asja pärast, mis kaugemal tulevikus, ning ajavad selle väikese lihtsa probleemi suureks ja ohtlikuks. Vootele õpetas poisile selgeks kõik ussisõnad, mida alguses poiss tegi vanaisa auks, kes olevat surnud rüütlite käe läbi, kuid enne surma oli vägagi kardetud oma kustutamatu võitlusjanuga ja mürgihammastega. Kuid hiljem tundis Leemet ussisõnade õppimisest naudingut.

Raamat on selgelt klassikalises Kivirähki stiilis : iga mõne lehekülje tagant juhtub midagi ootamatut või on kirjeldatud midagi veidrat või veidralt. Võin näiteks tuua selle, kuidas Leemet lihtsalt heast peast pärast ükskõikset vestlust temaga löikas ühe külavanema istumispadjad osaliselt otsast või kuidas üks kindluse narr olevat suutnud mängida üht puhkpilli oma tagumikuga ning kindluse karud tahtsid seda ka selgeks saada. See kõik on kirjutatud värvikalt, nii et igav raamatut lugedes mitte mingil juhul ei hakka. Isegi kui teoses on sisu poolest kurb koht (näiteks keegi peategelasele lähedane sureb), on see kuidagi naljakalt kirjutatud. See teeb kirjaniku minu silmis heaks. Igas asjas on midagi positiivset või naljakat. Peab lihtsalt seda teise nurga alt vaatama.

Teoses on tihti räägitud hiietargast ja perest, kes olid tõsiusklikud ning nad uskusid sügavalt haldjatesse ning nende usk lehekülgede numbri suurenedes aina süvenes. Selle tulemusena ei

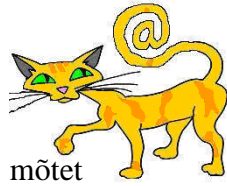
osanud nad enam väga selgelt toime tulla: hiietark ohverdas iga teise suvalise puu juures jänese ning too pere pidas üle 100 liikmega hundikarja, kuigi enda hundipiima vajaduse rahuldamiseks oli vaja ainult paari hunt. Peale selle olid nad hiietarga eestvedamisel nõus ohverdama oma tütre elu, et "haldjad tooksid metsa elu tagasi". Siin võib tuua paralleele igasuguste tõsiusklike inimestega ümber kogu maailma. Ka need on püstitatud ja ühiskonnale kahjulikud ning iga teine inimene tahaks neist tüütutest elukatest lahti saada. Las need hullud sonigu omaette ja ärgu häirigu teisi oma hullusega. Eriti hull tundub meedia vahendusel asi olevat Ameerikas. Või mida arvata meie oma Saaremaa kuulsusest Vigala Sassist, kes unistab end oma surmahetkel põlema panna?

Raamatus oli veel palju räägitud neist inimestest, kes külla kolisid ja korralikeks kristlasteks muutusid. Nad unustasid ussisõnad, mille abil oleks saanud väga lihtsalt ennast iga päev lihaga nuumata, ning selle asemel hakkasid tegema rasket põllutööd. Peale selle uskusid nad kõike, mida "targad inimesed arenenud maadest" neile rääkisid, milleks olid igasugused ristiusu jaburused, et on olemas libahundid ning mingi jumal ja ussid on kuradi teenrid ja tolle jumala vaenlased. Ka selle asja puhul saaks tõmmata igasuguseid paralleele pärismaailmaga. Ka siin on usk veidralt tähtsal kohal, mõnes kohas küll rohkem ja teises vähem. Usklikud usuvad igasugu kahtlaseid asju, mida neile räägitakse, kuid see ei ole ainult usu puhul, et ollakse kergeusklikud. Ega mina tegelikult aru ei saa, just nagu Leemetki, et miks inimesed seda kõike usuvad, või isegi mingit osa sellest. Lõpuks väsis temagi igasugustest haldjatest ja jumalatest. Olid kunagi haldjad, nüüd oli see jumal ja haldjad olid unustatud. Küll kunagi tuleb uus usk. Kõik see oli aga raamatus nii kirjas, et võib arvata, et neist külaelanikest lollemaid inimesi on raske leida, kuid nagu ta ütles: „Lollus on tugevam kui tarkus” ehk lollus tungib jõuliselt peale.

Veel oli teoses näha, kuidas igal asjal on lõpp. Siin raamatus lõppes peamiselt elu metsas ja ussisõnade aeg. Lõpp oli ka väga pikaajalistel halbadel suhetel hiietarga ja Leemeti vahel, asi lahenes paraku hiietarga surmaga. See kõik võib jätta raamatust kurvema mulje, kuid tegelikult saab siin naerda päris tihti, täpselt nagu päriseltki igasuguste mässude ja muu üle, mille üle saab naerdud iga kord, kui lugu meelde tuleb. Raamatus on nii palju kohti, kus mingil moel on tehtud nalja usu üle, mõnikord pead aga pingutama, et seda humoorikat kohta märgata. Raamatu lõpuks peaks ikka taipama, et ega religioon midagi nii suurejoonelist ikka ei ole, kuigi ma ei usu, et see just kogu raamatu peamine eesmärk oli.

Kas põhiteema oli aga see, et vanad kombesid ja vana eluviis kadusid kiiresti, uus maailm trügis peale ning et oma kallist kultuuri peab hoidma? Sellele võib-olla vihjab raamatu eestlaslik välimus: kasutatud on ainult sinist, musta ja valget. Kuigi religiooni teema paistab selle kõrvalt välja kui eredalt põlev lamp keset pimedat saali, võib see nii ikkagi olla. Küllap oskan ma paremini naerda religiooni üle kui nutta vana eluviisi ja vanade kommete kadumise pärast.

Üldkokkuvõttes sain raamatust endale veelgi kinnitust, et religioon on selline kahtlane asi ning igale

asjale ikkagi saabub varem või hiljem lõpp, aga tuleb võtta ikkagi kõik, mis annab ning pole mõtet siis sellise tühise asja pärast nagu lõpp vaeva kasutuks lugeda. Toredat raamatut on keeruline leida, aga mõne leiab alati nende seast, kuhu peale on suurelt ja uhkelt kirjutatud Andrus Kivirähk. Tema raamatuid soovitan soojalt igähele, kuid siiski välja arvatud tõsiuslikele.

Ulakass 2015